

Daniela Urbanová: Latinské proklínací tabulky na území římského impéria

Brno: Host, 2014, 443 s.,
ISBN: 978-80-7294-681-5.

Brněnské nakladatelství Host vydalo společně s Masarykovou univerzitou v uplynulém roce monografii Daniely Urbanové s názvem *Latinské proklínací tabulky na území římského impéria*. Autorka zmíněné publikace působí v Ústavu klasických studií Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, kde se specializuje na jazyky, národy a kulturu staré Itálie. Je členkou redakční rady časopisu *Graeco-Latina Brunensia*, jenž je vydáván zmíněným Ústavem klasických studií FF MU.

Vědecké zaměření autorky, přihlídneme-li k jejím dřívějším odborným výstupům, dává tušit, že čtenáři se v podobě zmíněné monografie dostávají do rukou vysoce odborný text obsahující kvalifikovanou reflexi všech aspektů pojednané problematiky.

Autorka se v předkládané monografii věnuje analýze archeologického materiálu tzv. *defixi*, většinou olovených proklínacích tabulek s vyrytým latinským textem; jejich účelem bylo magické ovlivňování protivníka, které mělo vést k splnění záměrů pisatele. Vedle latinských defixí pojednává autorka na mnoha místech také starší proklínací tradici řeckou a okrajově se zmiňuje o defixích etruských či oských.

Ve své knize vychází ze všech starších dochovaných edic latinských defixí, avšak, jak sama poznamená, dílo si nemůže činit nároky na úplnost již proto, že mnohé defixe byly v průběhu času ztraceny nebo podlehly korozi, jiné nálezy jsou již od počátku natolik špatně čitelné, že z nich nelze získat relevantní materiál pro provedení analýzy. Z celkového počtu dochovaných proklínacích tabulek tedy nakonec vybírá 309 textů, včetně nejnovějších nálezů z Mohuče, které mimo jiné opatřuje českým

překladem a podrobuje analýze z nejrůznějších hledisek.

Po vymezení pojmu defixe se autorka v obsáhlé první kapitole věnuje podrobné charakteristice tohoto žánru a specifikům textů na defixích zachycených. V tomto ohledu rozlišuje dva zásadní typy textů, a sice tzv. *kletby*, jejichž cílem je dočasné nebo trvalé omezení pisatelova protivníka, a tzv. *prosby o spravedlnost*, jimiž se pisatelé snaží pohnout božstvo k vykonání spravedlivé msty na pachateli trestného činu, většinou zloději, kvůli němuž utrpěl autor defixe škodu. Autorka si podrobně všímá jazykového zpracování textů a vedle záležitostí dialektologických a formálních rozlišuje z hlediska jazykové analýzy celkem pět typů na tabulkách rozeznatelných formulí. Po stanovení parametrů jednotlivých žánrů provádí autorka podrobný rozbor vybraných textů, který doplňuje i popisem kontextu tabulky, je-li znám, a údaji o charakteru naleziště, jež, jak se ukazuje, hraje v problematice defixí významnou roli. Z hlediska religionistického lze za velice přínosnou považovat charakteristiku božstev, která se na tabulkách vyskytují, ale také výtvarné zpracování daných tabulek, jež dokládá bohatou magickou tradici lišící se v jednotlivých částech římského impéria. Z hlediska náboženského zasluhuje pozornost také výskyt magických slov či znamení a způsob rituální manipulace s tabulkami.

Třetí kapitola je opět věnována jazykově-formálnímu charakteru tabulek. Autorka se zabývá lingvistickými aspekty vybraných textů a rozlišuje v tomto ohledu tzv. složené a jednoduché kletby, pátrá také po příčinách, které vedly pisatele k formulaci textu tím či oním způsobem.

Následující kapitola zahrnuje chronologické hledisko pojednávané problematiky. Vzhledem ke skutečnosti, že latinské defixe se dochovaly prakticky ze všech římských provincií, podává autorka přehled o dataci, četnosti a charakteru nálezů v jednotlivých oblastech. Na základě analýzy dospívá k závěru, že výskyt a formulace textů přinejmenším zčásti vypovídají o erudici a postoji pisatelů kleteb. Na některých tabulkách pocházejících z afrických provincií lze dokonce vyzorovat působení profesionálních mágů, takové tabulky byly zřejmě zhotovovány na zakázku ve specializovaných dílnách.

Pátou kapitolu své knihy věnuje autorka podrobné analýze druhů kleteb a dělí dochované texty na kletby nespécifické, tedy takové, u nichž nelze kontext sepsání určit, dále pak kletby v soudním kontextu, kletby proti soupeřům v cirku a žánrově poněkud odlišné kletby v případě rivality v lásce. Po tematickém rozboru obrací autorka čtenářovu pozornost k cílům a přáním pisatelů proklínacích textů, a poskytuje tak možnost skrze pramennou látku nahlédnout do situace antického člověka ve chvíli, kdy je nucen přikročit k magickým praktikám. Se šestou kapitolou úzce souvisí i téma následující kapitoly, jejímž předmětem jsou důvody k sepsání kleteb. Zde si autorka všímá jak kontextu a motivace pisatelů, tak i volby jazykových prostředků, jimiž chtějí autoři kleteb božstvo pohnout ke spolupráci.

Druhou polovinu obsáhlé monografie (kapitoly 8–13) zaujímá analýza dochovaných textů z jednotlivých provincií – Itálie, Hispánie a Galie (kapitoly 8–10). Početně skromnější nálezy z Germánie, Panonie, Raetie a Norika jsou zahrnuty v kapitole jedenácté a kapitoly 12 a 13 se věnují africkým provinciím a Británii, která oproti ostatním územím vykazuje zajímavá specifika.

V jednotlivých kapitolách autorka rozebírá jednak historický a kulturní kontext dané provincie, jež je velmi potřebný pro

pochopení specifík daného dochovaného materiálu, a jednak dané typy dochovaných kleteb, věnujíc přitom pozornost jak jazykové analýze a pisateli, tak i aspektům nábožensko-magickým.

V závěru autorka celou problematiku shrnuje a doplňuje obrazovým materiálem, dokumentujícím územní rozšíření jednotlivých typů kleteb. Ve dvou přílohách uvádí také kompletní znění analyzovaných textů v přepisu do klasické latiny.

Jediným rušivým aspektem celé knihy je skutečnost, že vzhledem k velkému množství pojednaného pramenného materiálu, navíc většinou v podobě velmi krátkých či nekompletních textových úseků, působí samotný text publikace poněkud nepřehledně a rušivě. Na místě by zde možná bylo zvážit zařazení alespoň některých údajů, např. označení defixí, do poznámkového aparátu, jež je jinak poměrně skromný. Pokud by práce měla plnit také funkci jakéhosi „českého katalogu defixí“, uvítal by čtenář jistě i systém provázaných odkazů, některé defixe jsou totiž v různých kontextech pojednávány na rozličných místech a jejich dohledání je leckdy obtížné.

Knihou jako celek uvádí čtenáře nejen do problematiky latinských defixí, ale na podkladě historických pramenů jej seznamuje i s magickými praktikami na území římského impéria, nezamlčujíc přitom ani aspekty kulturní, náboženské a geografické.

Vydání publikace tohoto typu jistě s nadšením uvítají archeologové, kteří zde naleznou velice podrobný katalog latinských proklínacích textů, a také pro laického čtenáře může být kniha zajímavým průvodcem pramenným materiálem. Zalíbení však v publikaci najdou i klasičtí filologové či historici, neboť autorka velmi podrobně probírá jak jazykovou charakteristiku dochovaných textů, tak i jejich historické zařazení. A v neposlední řadě může kniha prospět i religionistům, jimž přináší vhled do náboženské situace v jednotlivých oblastech římské říše i do magických praktik, jež byly,

jak ukazuje množství defixí, v římské říši populární i přesto, že jejich praktikování bylo přísně zakázáno a stíháno.

Dle mého názoru by *Latinské proklínací tabulky* Daniely Urbanové, přestože jde o dílo vysoce odborné, měly mít své

místo v knihovně všech, kdo se zajímají o klasickou archeologii, latinu, římské dějiny či náboženství, ať již na úrovni odborné, či nikoli.

Ladislava Říbová
Univerzita Karlova